

Riistantutkimuksen tiedote 200: 1-21. Helsinki, 30.5.2005

Riistakolmioiden talvilaskennan 2005 tulokset

Pekka Helle ja Marcus Wikman

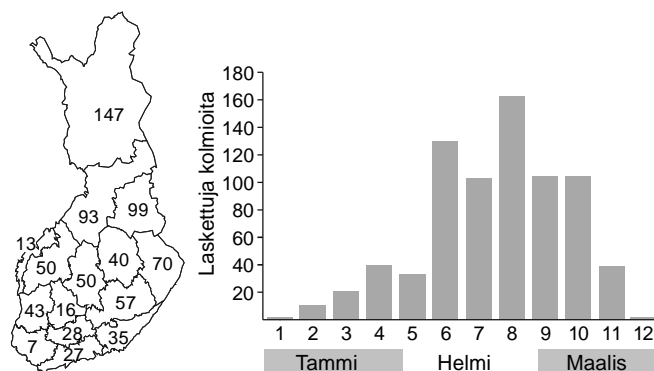
Lumijälkilaskennan yleisimpien lajien jälkitiheydet olivat likimain edellistalvisten tuntumassa. Jälkikeskiarvo kasvoi hieman metsäjäniksellä ja pieneni ketulla. Huomattavin muutos oli oravan jälkitiheyden 1,5-kertaistuminen. Näädän jälkimäärä aleni lievästi ja karpän selvästi. Pienpedoilla havaitut muutokset heijastanevat myyräkantojen muutoksia. Valkohäntäpeuran ja hirven jälkitiheydet olivat samat kuin vuotta aikaisemmin. Vähälukuisista lajeista saukon jälkiä nähtiin enemmän ja metsäkauriin jälkiä vähemmän kuin edellisenä talvena. Saukon, valkohäntäpeuran ja metsäkauriin kannat ovat vahvistuneet Suomessa talvilaskentojen 17-vuotisen historian aikana, kun taas kärppätiheys on selvästi ja metsäjänis- ja oravatiheys lievästi alentunut. Tulokset ilmenevät tammi–maaliskuussa tehdystä seitsemänneistöistä riistakolmioiden lumijälkilaskennasta, joka on osa Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ja Metsästäjäin Keskusjärjestön yhteistä metsänriistan runsauden seuranta-ohjelmaa. Maastotyöhön osallistui lähes 3200 metsästäjää, ja maastoon merkityjä linjoja tutkittiin noin 9200 kilometriä. Tulokset ovat luettavissa myös Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen kotisivuilla osoitteessa www.rktl.fi.

Erikoistutkija Pekka Helle, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Tutkijantie 2 A, 90570 Oulu, puh. 0205751410, suunnittelija Marcus Wikman, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, PL 2, 00791 Helsinki, puh. 0205751272.

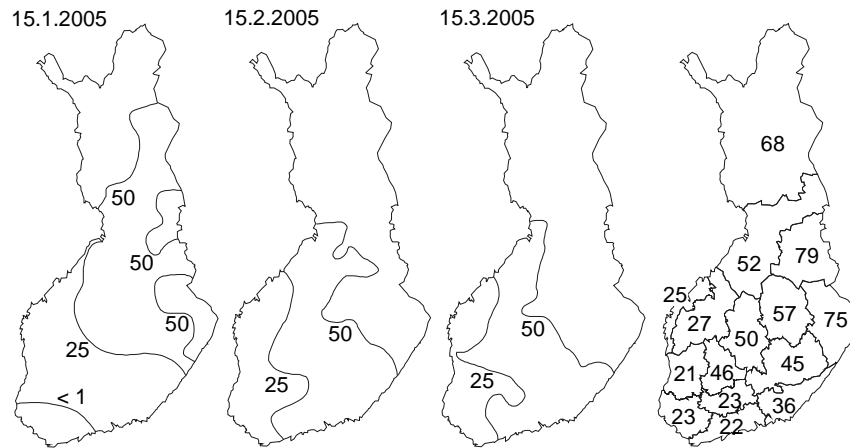
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ja Metsästäjien keskusjärjestön yhdessä järjestämiä metsäriistan seurantalaskentoja on tehty 17 vuotta. Ohjelman puitteissa on eri tahoille Suomea perustettu pysyviä riistakolmioita, joilla tehdään talvilaskenta nykyään noin 800 kolmiolla. Riistakolmio on 12 kilometrin mittainen, tasasivuisen kolmion muotoinen laskentalinja, jolla elokuussa lasketaan metsäkanalinnut ja talvella nisäkkäiden lumijäljet. Metsästäjät suorittavat laskennat pääosalla kolmioista, ja tavallisimmin yksi metsästyssseura vastaa oman alueensa kolmion laskemisesta.

Riistakolmioita saatiin kuluneena talvena tutkituksi 770 kappaletta, mikä vastaa noin 9 200 kilometriä laskentalinjaa. Keskimäärin riistakolmio laskettiin hieman yli neljän miehen voimin, ja kaikkiaan laskentaan osallistui noin 3200 metsästäjää. Laskettujen kolmioiden määrä on selvästi pienempi kuin 1990-luvulla, mutta hieman suurempi kuin neljänä aikaisempana talvena. Laskettujen riistakolmioiden lukumäärä riistanhoitopiireittäin käy ilmi kuvasta 1, mistä selviää myös laskentojen ajoittuminen viikoittain.

Kuluneen talven joului-, tammi- ja helmikuu olivat lauhoja. Ilmatieteen laitoksen mukaan vastaavanlainen keskitalvi koetaan keskimäärin kerran kymmenessä vuodessa. Helmikuun alku, jolloin kolmiolaskennat lukuisampina käynnistyivät, oli edelleen leuto. Puolenkuun aikaan ilma jäähdyi kuitenkin nopeasti ja helmikuun loppu oli hyvinkin kylmä. Pakkaset jatkuivat sitkeästi maaliskuussa. Talven kylmin kuukausi olikin maaliskuu, mikä on hyvin harvinaista; edellisen kerran näin kävi 44 vuotta sitten. Vähitellen maaliskuun lopussa pakkaset hellittivät otteensa.

Kuva 1. Talvella 2005 laskettujen riistakolmioiden lukumäärä riistanhoitopiireittäin ja laskentojen ajoittuminen viikoittain.

Kuva 2. Lumipeitteen syvyys (25 ja 50 cm:n käyrät, Ilmatieteen laitos) 15.1., 15.2. ja 15.3. sekä laskijoiden ilmoittamat laskentapäivän lumensyvytydet riistanhoitopiireittäin talvella 2005.

Alkupalvi oli normaalia sateisempi, mutta koska huomattava osa sateesta tuli vetenä, lumipeite ei karttunut. Vielä kolmiolaskentojen kynnyksellä tammikuun puolivälissä lunta oli niukasti. Kuun lopulla lunta saatiin kuitenkin roimasti ja sitä oli kolmiolaskentakaudella riittävästi etelä- ja länsirannikkoa myöten (kuva 2). Maaliskuussa ei lumipeite enää vahvistunut suurimmassa osassa maata. Kolmiolaskijoiden mittaamat lumipeitteen keskimääräisesti vahvuudet vaihtelivat Satakunnan 21 cm ja Kainuun 79 cm välillä. Laskennat ajoittuvat eri vuosina aika lailla samaan ajankohtaan, joskin vaihtelua on jonkin verran lähinnä sopivista laskentasäistä johtuen. Talven 2005 laskennat tehtiin keskimäärin muutamaa vuorokautta aikaisemmin kuin parina aikaisempana talvena. Noin 80 % kolmioista kierrettiin 7.2. ja 13.3. välisenä aikana ja eniten ahkerointiin helmikuun viimeisellä viikolla (viikko 8, kuva 2).

Lauhalla keskitalvella on todennäköisesti ollut monensuuntaisia vaikutuksia talvehtiville nisäkkäille. Vähälumisuus on otaksuttavasti ollut ainakin hirvieläinten kannalta myönteistä. Toisaalta esimerkiksi metsäjänikselle pitkä mustan maan aika on ollut epäsuotuisa ja metsäkanalintujen yöpymistä lumikiepissä vähälumisuus on epäilemättä haitannut. Metsäjäniksen tavoin riekkokin valkoisessa puvussa on ollut lumettomana aikana täysin suoja-väritön.

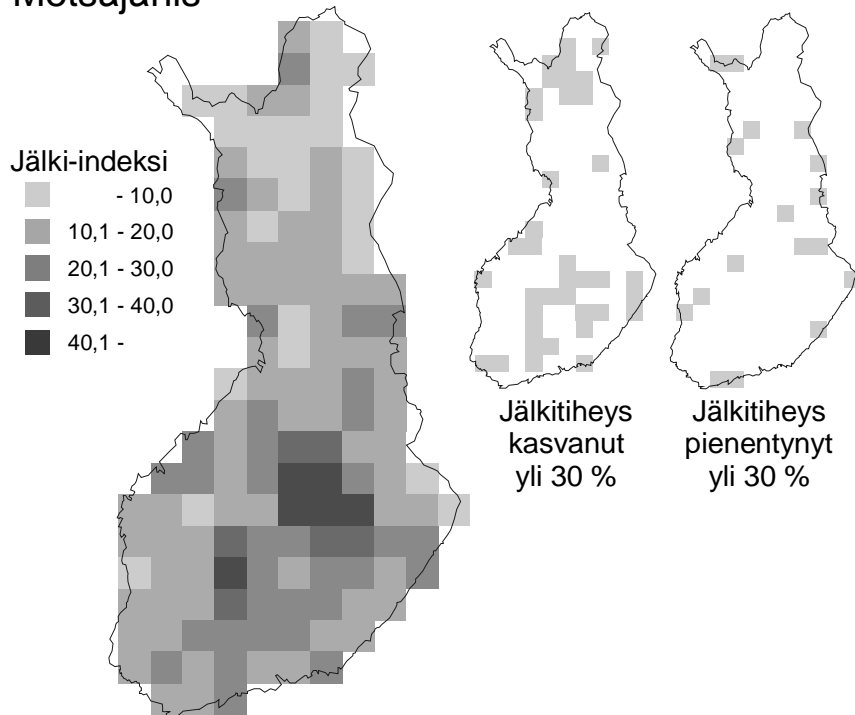
Talvilaskennan nisäkäslajien keskimääräiset jälkitiheydet ja lintulajien suhteelliset tiheydet esitetään taulukossa 1 riistanhoitopiireittäin. Kuvista 3–19 selviävät runsaimpien ja mielenkiintoisimpien lajien jälkitiheydet 50 x 50 kilometrin yhtenäiskoordinaatistoruuduittain. Kuvissa ilmaistaan lisäksi pikkukartoin alueet, missä lajin jälkitiheys on selvästi muuttunut edellistalvesta. Lajikohtaisissa teksteissä olevat kommentit lajien kehityssuunnista riistakolmiokaudella 1989–2005 perustuvat tarkasteluun, jossa 17 vuoden havaintosarjoille on riistanhoitopiireittäin sovitettu lineaarinen regressiosuora.

	<i>Havaintoja</i>	<i>EH</i>	<i>ES</i>	<i>KS</i>	<i>KY</i>	<i>LA</i>	<i>OU</i>
<i>Metsäjänis</i>	23 554	25,63	22,73	25,71	21,49	11,33	17,27
<i>Rusakko</i>	924	5,41	0,29	0,10	0,15	–	0,12
<i>Orava</i>	4 374	6,13	3,52	3,62	2,40	1,79	4,92
<i>Susi</i>	73	–	0,02	0,03	0,23	–	0,01
<i>Kettu</i>	5 709	9,22	5,01	4,53	5,82	4,15	3,77
<i>Supikoira</i>	156	0,37	0,31	0,12	0,13	0,01	0,03
<i>Kärppä</i>	984	0,33	0,33	1,22	0,67	1,20	1,08
<i>Lumikko</i>	628	0,77	0,50	0,76	0,43	0,34	0,67
<i>Minkki</i>	110	0,15	0,16	0,03	0,04	0,07	0,03
<i>Näätä</i>	1 241	2,40	2,05	1,19	1,24	1,10	0,52
<i>Ahma</i>	68	–	–	0,02	–	0,03	–
<i>Saukko</i>	236	0,06	0,31	0,58	0,09	0,13	0,11
<i>Ilves</i>	394	0,37	0,33	0,44	0,46	–	0,02
<i>Valkohäntäpeura</i>	1 642	10,36	0,16	0,14	0,13	–	–
<i>Hirvi</i>	6 217	10,77	4,44	4,39	5,61	4,11	6,40
<i>Metsäpeura</i>	177	–	–	0,61	–	–	–
<i>Metsäkauris</i>	201	0,33	–	0,06	0,18	–	0,02
<i>Metso</i>	489	0,45	0,45	0,64	0,54	0,86	0,40
<i>Teeri</i>	3 916	2,52	3,87	5,97	2,29	2,37	5,28
<i>Pyy</i>	577	0,87	0,86	0,97	1,06	0,12	0,23
<i>Riekkö</i>	1 317	–	–	0,62	–	4,20	2,01

Taulukko 1. Nisäkkäiden jälki-indeksit (ylitysjälkiä/10 km/vrk) ja nähtyjen lintujen lukumäärät /10 km riistanhoitopiireittäin sekä havaintojen yhteismäärät riistakolmiolaskennoissa talvella 2005. Piirien lyhenteet: EH = Etelä-Häme, ES = Etelä-Savo, KS = Keski-Suomi, KY = Kymi, LA = Lappi, OU = Oulu, PO = Pohjanmaa, PH = Pohjois-Häme, PK = Pohjois-Karjala, PS = Pohjois-Savo, RP = Ruotsinkielinen Pohjanmaa, SA = Satakunta, UU = Uusimaa, VS = Varsinais-Suomi, KA = Kainuu.

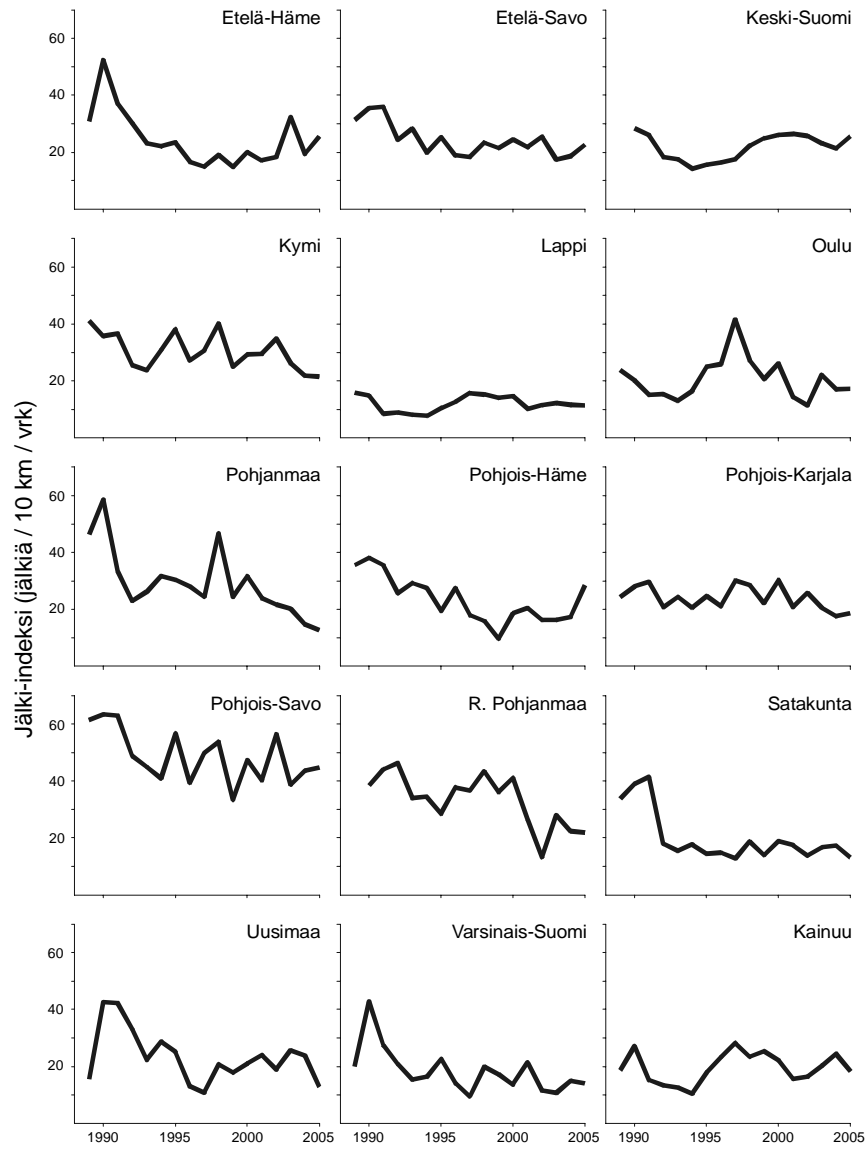
<i>Jälkiä / 10 km / vrk</i>								
<i>PO</i>	<i>PH</i>	<i>PK</i>	<i>PS</i>	<i>RP</i>	<i>SA</i>	<i>UU</i>	<i>VS</i>	<i>KA</i>
12,63	28,53	18,69	44,94	21,92	13,09	12,80	14,02	18,15
0,57	1,22	0,06	0,05	0,29	3,25	4,55	12,54	–
3,44	5,42	2,24	3,07	9,05	4,56	6,44	7,56	2,97
–	–	0,15	0,02	–	0,02	–	–	0,11
4,78	6,99	1,28	2,20	5,15	7,75	9,54	14,09	2,58
0,07	0,54	0,01	0,21	0,44	0,37	0,25	0,32	0,02
0,56	0,78	0,41	1,08	0,75	0,33	–	0,13	0,76
0,75	0,94	0,37	0,42	0,52	0,35	0,13	0,90	0,51
0,05	–	0,23	0,20	0,14	0,02	0,08	–	0,12
0,46	1,96	1,27	0,81	0,84	0,39	0,84	1,29	0,39
0,02	–	0,22	–	–	–	–	–	0,25
0,18	0,24	0,21	0,29	0,07	0,30	–	–	0,21
0,17	0,46	0,81	0,87	0,46	0,27	0,70	0,65	0,35
0,04	5,26	–	0,14	0,48	9,53	9,26	16,02	0,01
5,25	5,58	3,83	5,72	7,36	3,29	5,87	7,50	4,40
0,91	–	–	–	–	–	–	–	0,17
0,42	0,14	0,02	0,18	0,36	0,43	2,20	2,84	–
<i>Lintuja / 10 km</i>								
0,37	0,78	0,52	0,32	0,21	0,33	0,21	–	0,62
5,21	3,27	5,74	3,24	3,72	1,17	5,11	0,52	8,21
0,60	2,10	0,75	1,15	0,57	0,49	0,97	0,26	0,74
0,65	–	0,30	0,07	–	0,20	–	–	2,12

Metsäjänis

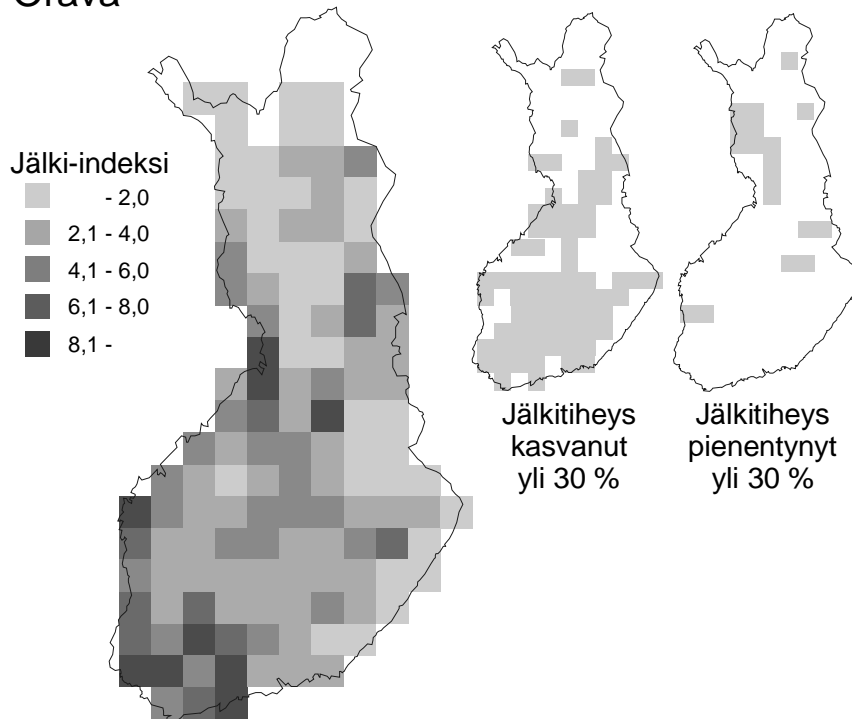
Kuva 3. Metsäjäniksen jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2005. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Metsäjäniksen keskimääräinen jälkitiheys oli hieman korkeampi kuin edellisenä talvena. Kannanmuutos ei ollut alueellisesti yhtenäinen vaan kasvu edellisvuodesta oli erityisesti painottunut Etelä-Suomeen ja pohjoiseen Lappiin. Metsäjäniksen koko maan keskimääräinen jälkitiheys on alentunut riistakolmiokaudella (1989–2005) noin kolmanneksen. Etelä- ja Keski-Suomessa vähentyminen on ollut jyrkempää, kun taas Pohjois-Suomessa ei mainittavaa pitkäaikaismuutosta voida havaita.

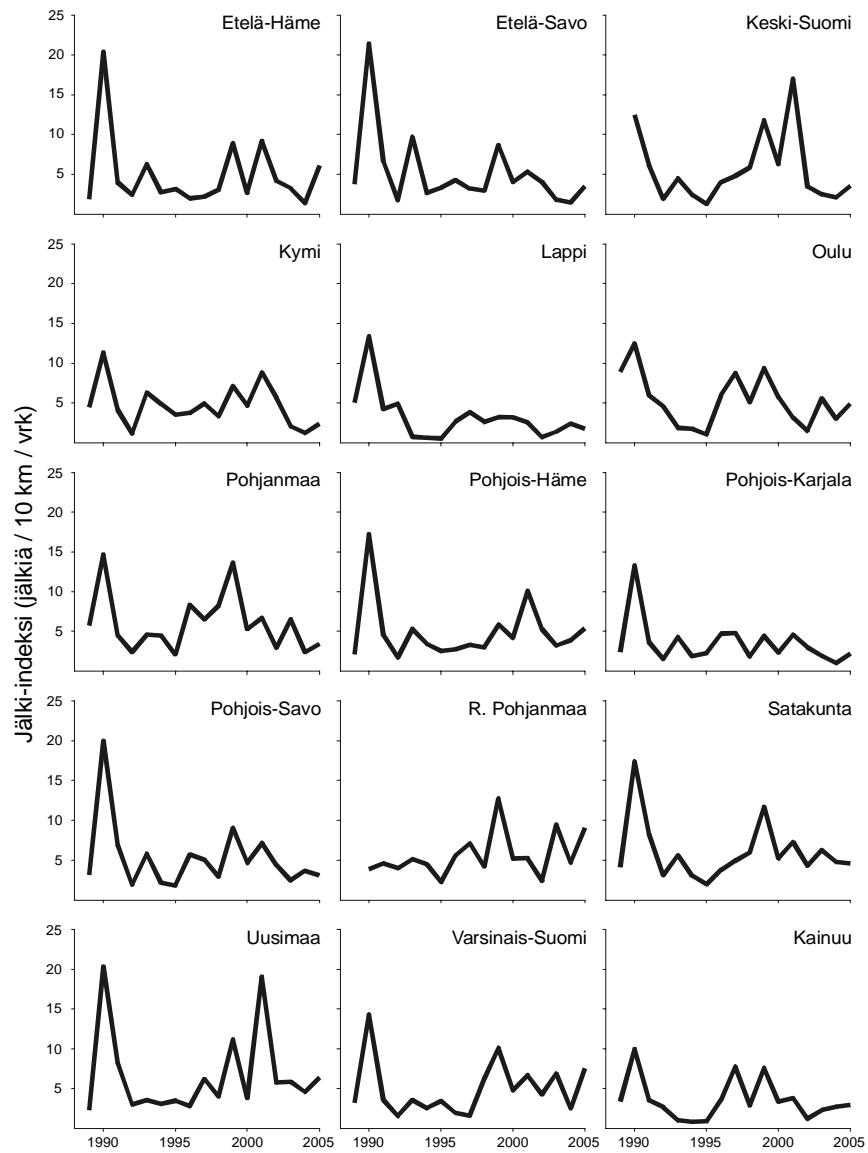
Kuva 4. Metsäjäniksen jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2005.

Orava

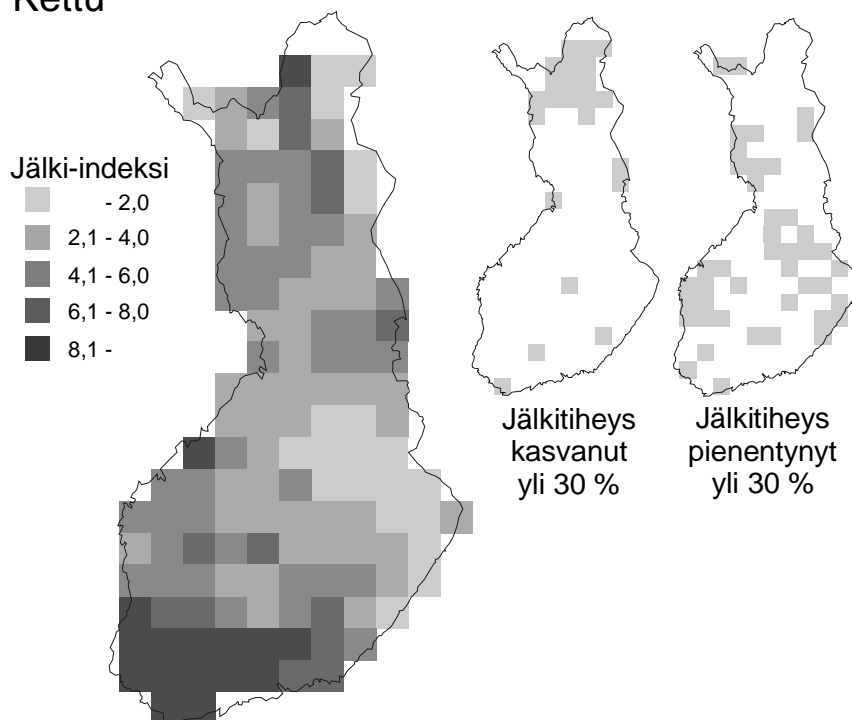
Kuva 5. Oravan jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2005. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Oravan koko maan jälkitiheyden keskiarvo oli noin 1,5-kertainen vuoden takaiseen verrattuna. Huomattavat vuosien väliset erot ovatkin oravalle tyypillisiä. Oravakanta on vahvistunut viime vuodesta pääosassa maata Kainuuta ja Lappia lukuun ottamatta. Oravan jälkitiheydet ovat pienentyneet hieman viimeisten 17 vuoden aikana. Lajilla, jonka runsaus vaihtelee voimakkaasti vuodesta toiseen, käsillä oleva aikasarja on aivan liian lyhyt mahdollisten pitkäaikaismuutosten havaitsemiseksi.

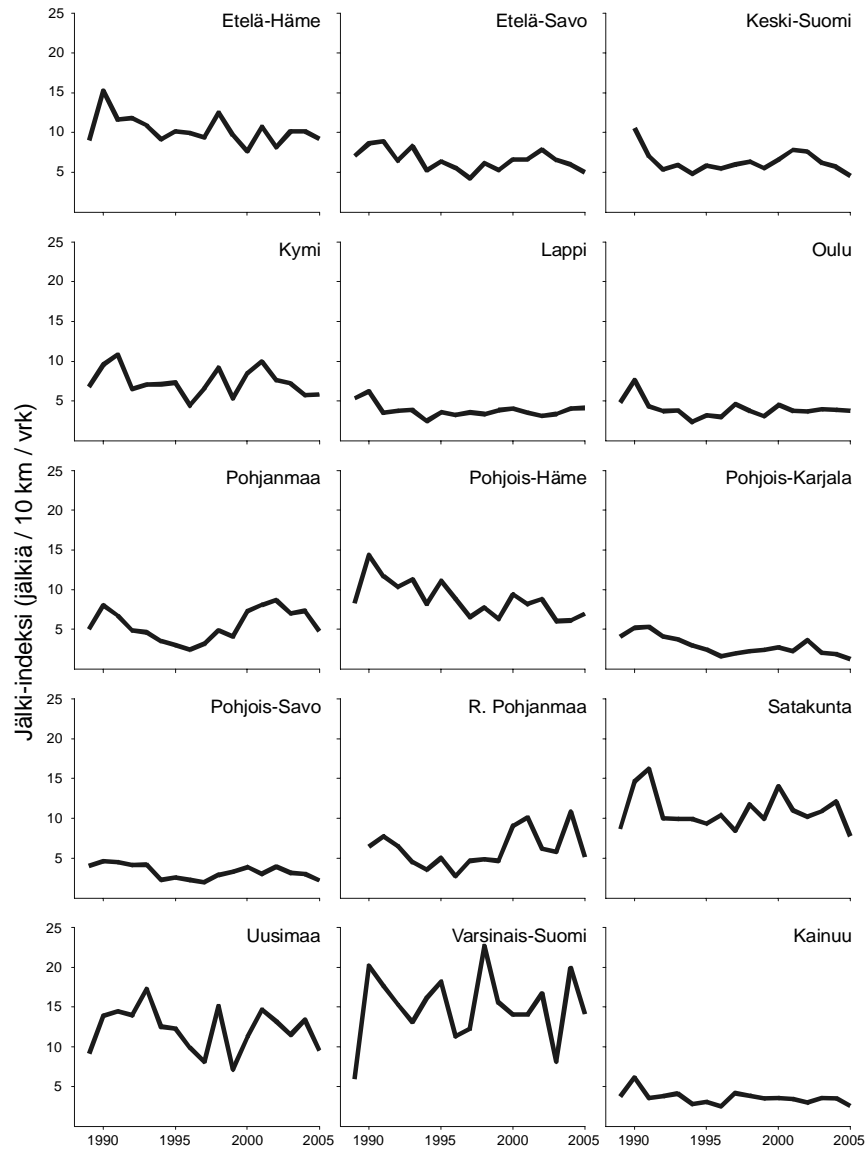
Kuva 6. Oravan jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2005.

Kettu

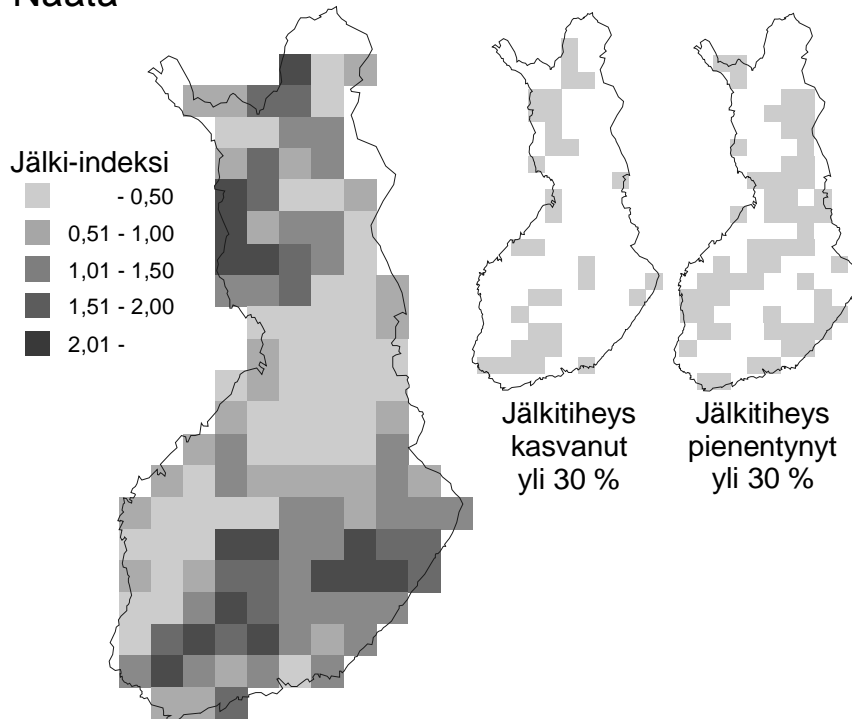
Kuva 7. Ketun jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2005. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Ketun keskimääräinen jälkitiheys oli noin 10 % pienempi kuin edellisenä talvena. Vähentyminen näkyi selvänä Pohjanmaalla, Itä-Suomessa ja Lounais-Lapissa. Sitä vastoin Pohjois-Lapissa jälkitiheys kohosi tuntuvasti. Ketun jälkitiheydet ovat olleet lievästi laskevia riistakolmiokaudella 1989–2005 useimmissa riistanhoitopiireissä ja koko maan keskimääräinen tiheys on pienentynyt tällä aikavälillä noin 15 %. Jälkitiheydet ovat säilyneet ennallaan etelä- ja länsirannikolla, muualla maassa ne ovat alentuneet paikoin selvästikin.

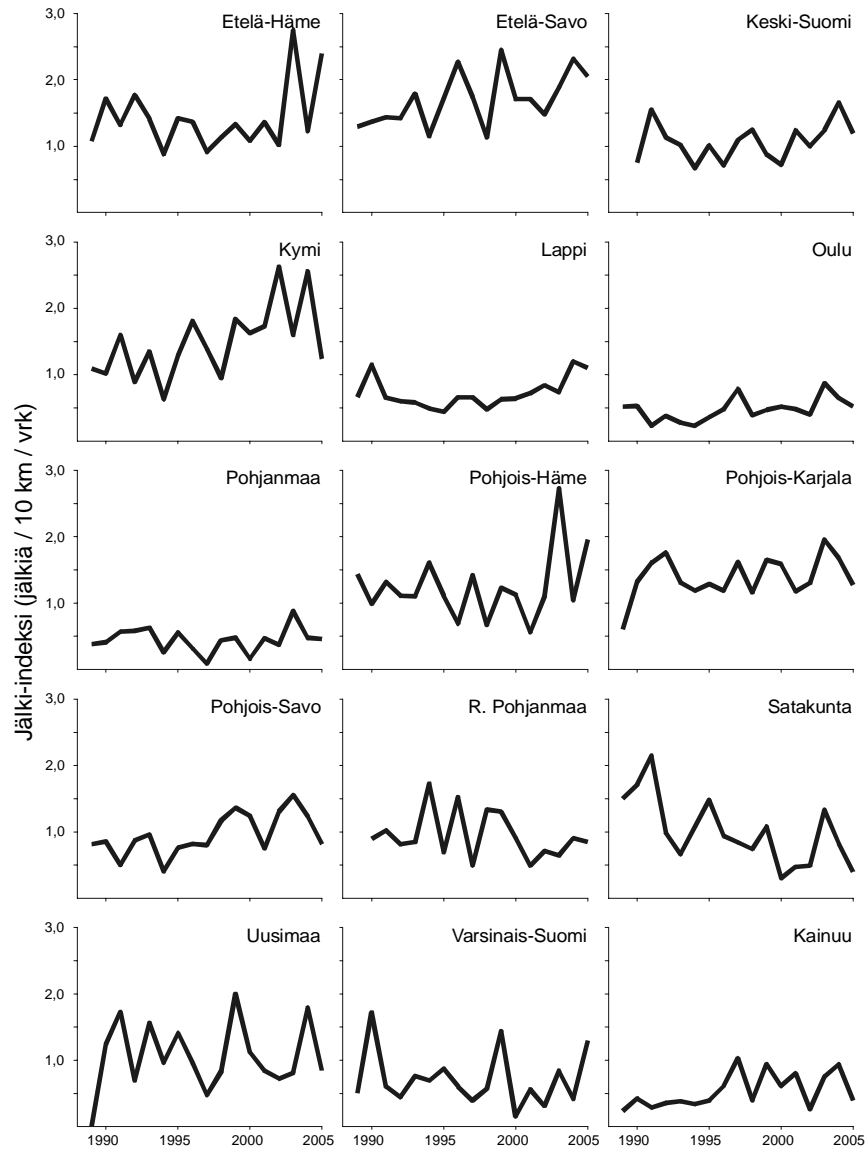
Kuva 8. Ketun jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2005.

Näätä

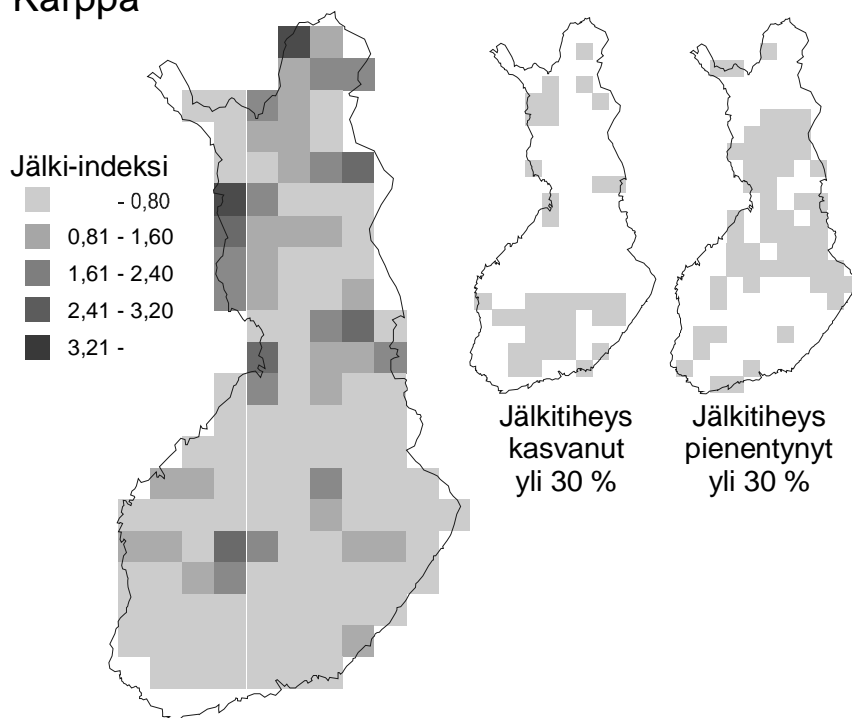
Kuva 9. Näädän jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2005. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Näädän koko maan jälkitiheys pieneni hieman kuten ketullakin. Muutos ei ole kuitenkaan alueellisesti yhtenäinen. Vähennemisalueita on hajallisesti eri tahoilla Suomea; pienialaisemmat kasvun alueet vaikuttavat lievästi painottuvan maan länsipuoleen. Keskellä Suomea oleva alhaisemman runsauden alue on silmiinpistävä. Näädän jälkitiheyden muutos viimeisten 17 vuoden aikana on mielenkiintoinen. Tiheydet ovat säilyneet ennallaan tai jopa vähentyneet noin Kotka–Kokkola-linjan länsipuolella, kun taas sen itäpuolella, aivan erityisesti kaakkoisessa Suomessa, näätä on selvästi runsastunut.

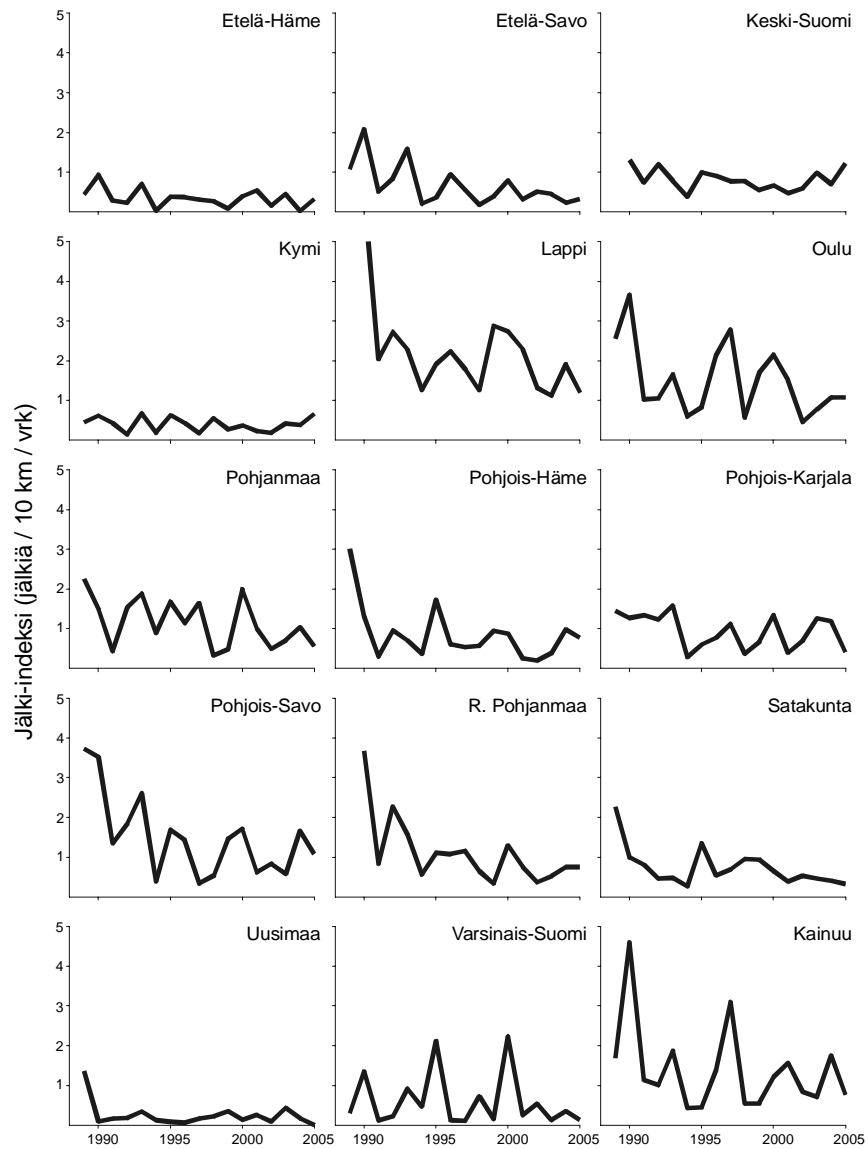
Kuva 10. Näädän jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2005.

Kärppä

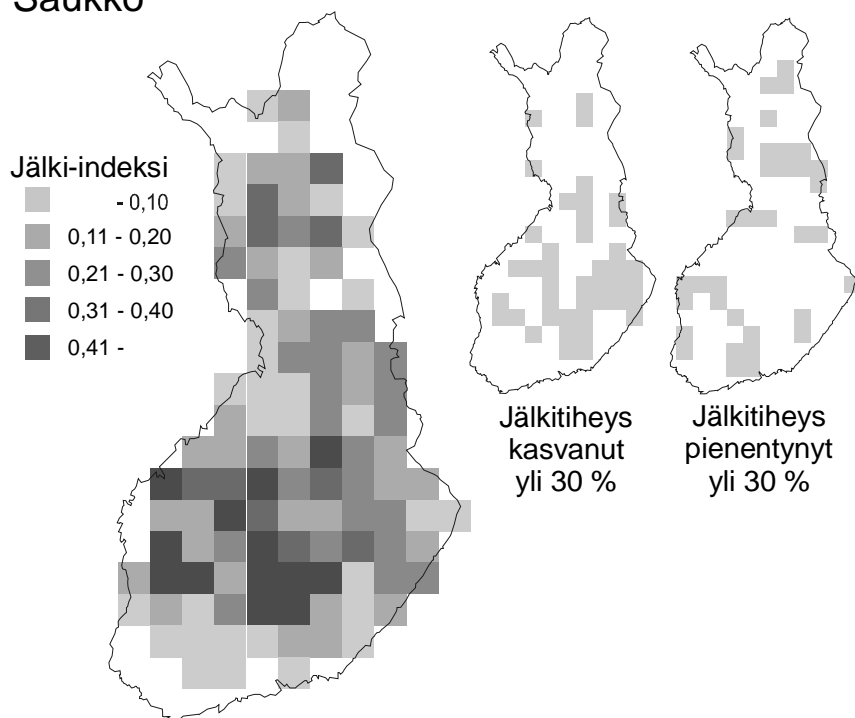
Kuva 11. Kärppän jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2005. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Kärppän jälkitiheyden koko maan keskiarvo oli viidenneksen alhaisempi kuin edellisenä talvena, mutta maan eri osien välillä oli selviä eroja. Vaikka aleneva suuntaus oli vallitseva pääosassa maata, Etelä- ja Keski-Suomen sisämaassa kärppä on runsastunut. Luoteis-Lapissa on suppeampi kannanvahvistumisen alue. Kärppän jälkitiheys on pienentynyt riistakolmiokaudella koko maan keskiarvojen valossa yli 60 %. Kannanmuutoksen yleissuunta on ollut vähenevä kaikissa riistanhoitopiireissä.

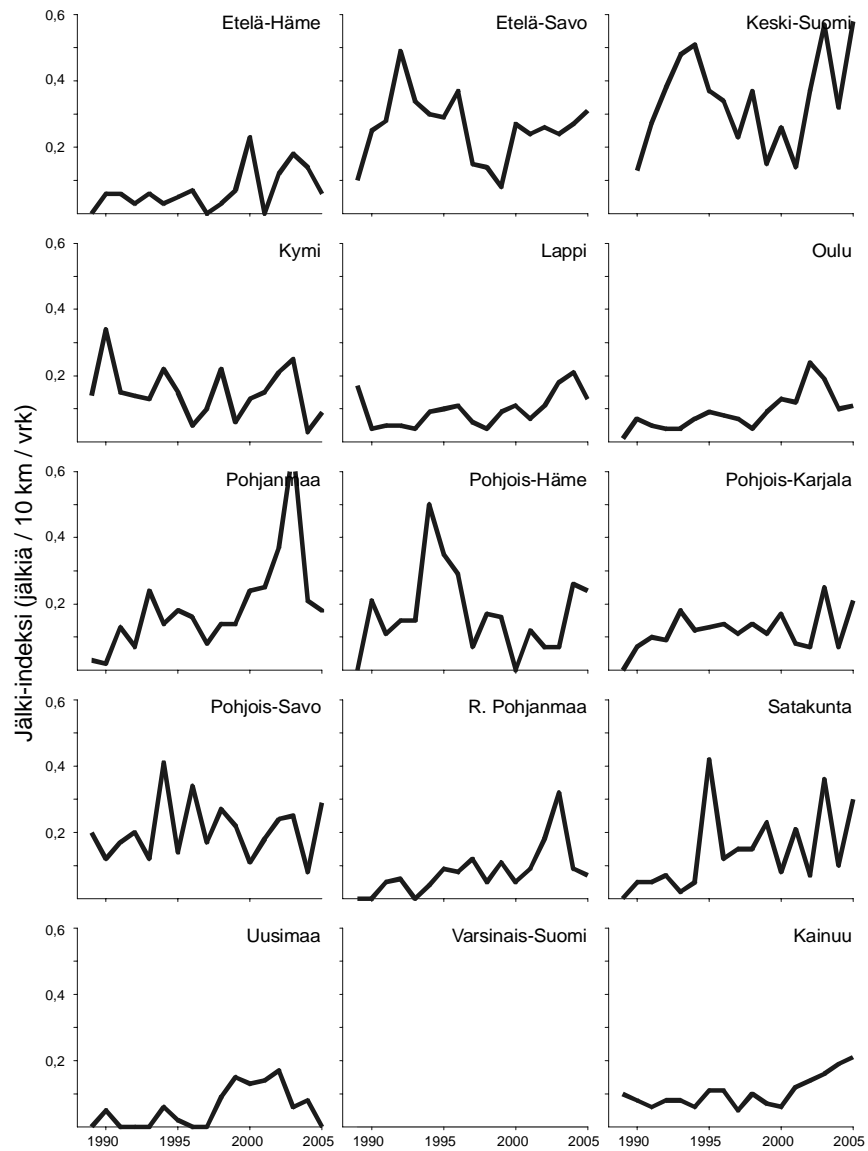
Kuva 12. Kärpän jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2005.

Saukko

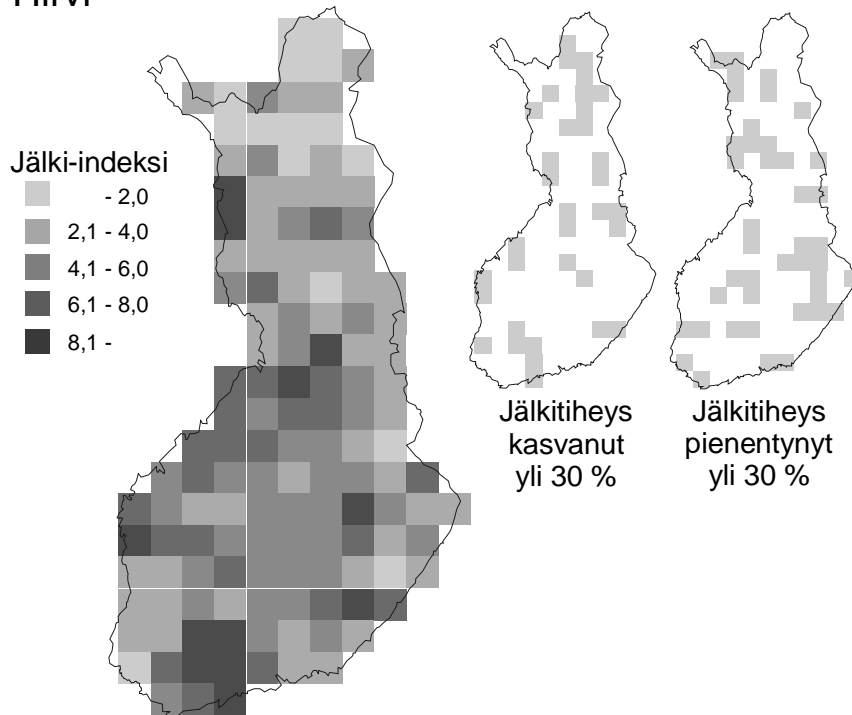
Kuva 13. Saukon jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2005. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Saukon jälkimäärä kasvoi edellisvuodesta neljänneksen. Kasvanutta ja pienentynyttä jälkitiheyttä osoittavat ruudut eivät muodosta yhtenäisiä alueita. Saukon jälkitiheyden muutokset vuodesta toiseen ovat herkemmin kuin monilla muilla lajeilla näennäisiä, esimerkiksi seurausta siitä, miten vesistöt ovat jäätyneet. Saukon jälkitiheys on kasvanut viimeisten 17 vuoden aikana pääosassa Suomea, läntisessä Suomessa tuntuvastikin. Idempänä sitä vastoin, Kymen, Etelä- ja Pohjois-Savon alueilla, jälkitiheys on ollut suhteellisen vakaa kolmiohistorian ajan.

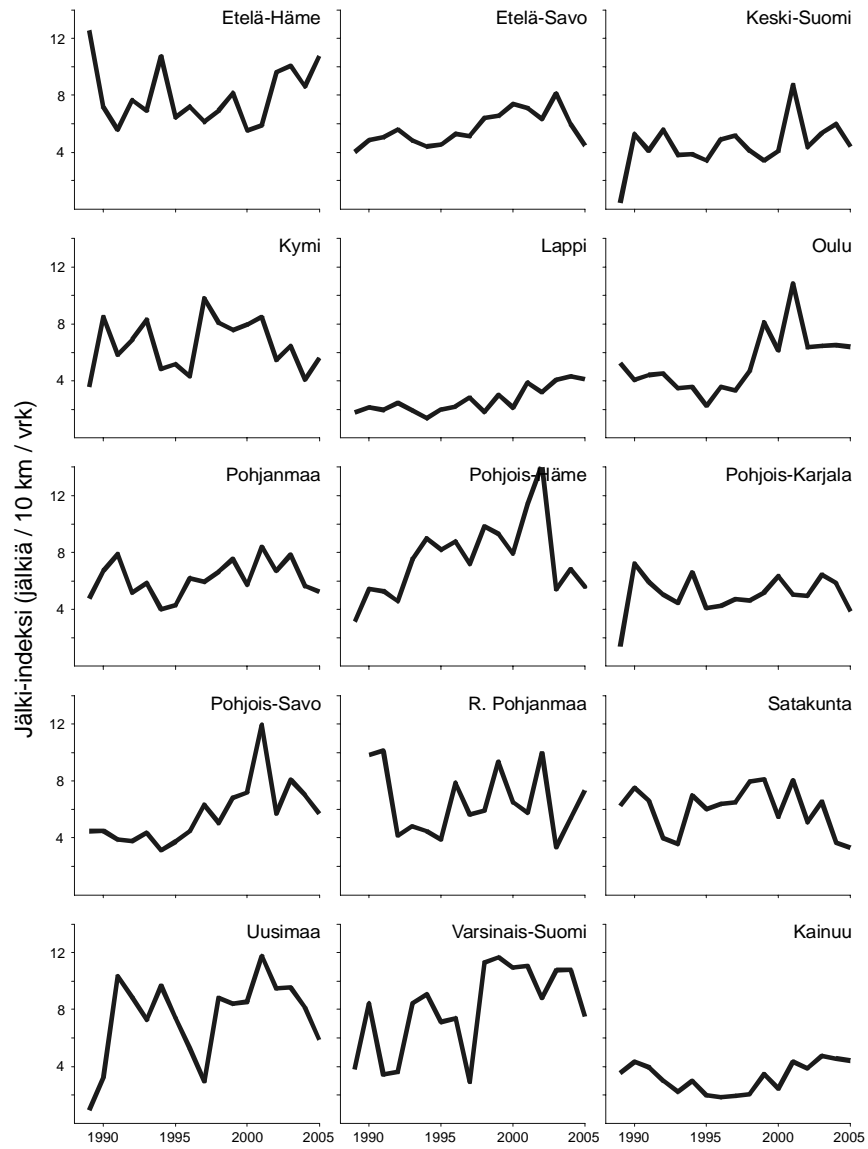
Kuva 14. Saukon jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2005.

Hirvi

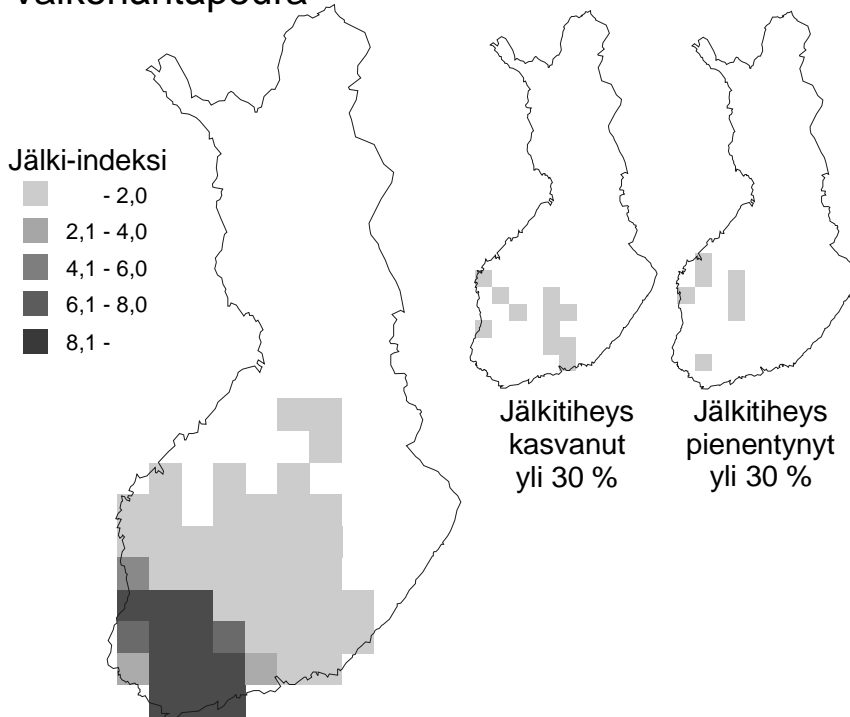
Kuva 15. Hirven jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2005. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Hirven keskimääräinen jälkitiheys oli sama kuin edellisenä vuonna. Pienentyneen ja kasvaneen jälkitiheyden muutoksia on suunnilleen yhtä paljon, mutta ne ovat alueellisesti sirottuneet satunnaisesti. Missä määrin on kyse todellisista kannanmuutoksista vai voivat vuosien väliset erot jälkitiheyksissä syntyä eroista hirven talvisessa liikehtimisessä, on vaikea kysymys. Hirven jälkitiheydet ovat kasvaneet melkein kaikissa riistanhoitopiireissä riistakolmiolaskentojen aikana. Riistanhoitopiireittäiset muutosluvut eivät kuitenkaan paljasta selvää alueellista säännönmukaisuutta.

Kuva 16. Hirven jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) riistanhoitopiireittäin vuosina 1989-2005.

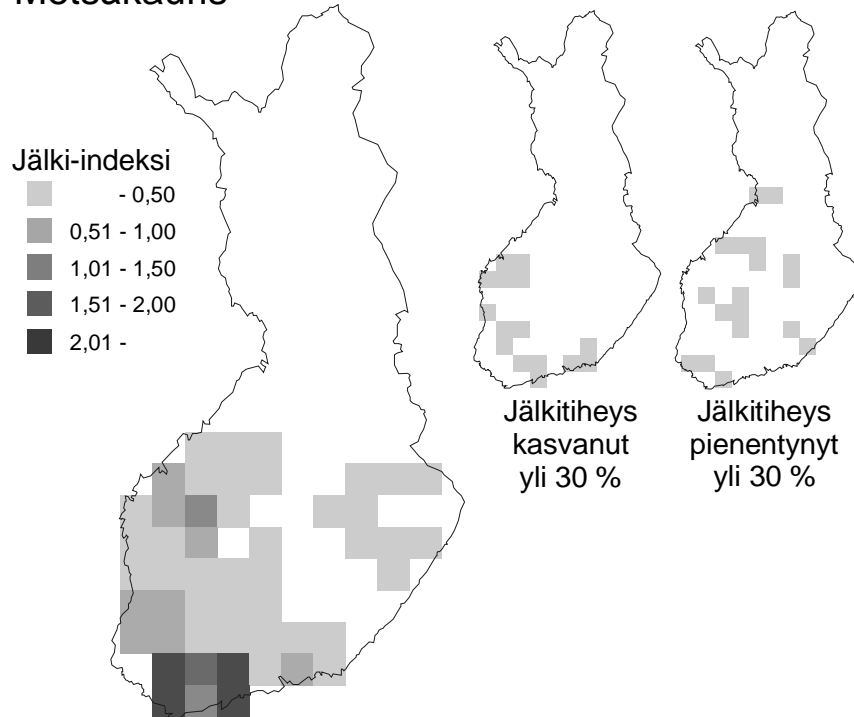
Valkohäntäpeura

Kuva 17. Valkohäntäpeuran jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2005. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Myös valkohäntäpeuran jälkitiheys on sama kuin edellistalvena. Jälkitiheyden muutosten alueita on, suuntaan ja toiseen, mutta ne eivät ole alueellisesti yhteneväisiä. Vain lievänä hahmottuu piirre, että kasvua edellisvuodesta on ollut pikemminkin levinneisyysalueen itäosissa ja vähentymistä sen pohjoisosissa. Valkohäntäpeuran jälkitiheydet ovat kasvaneet tuntuvasti riistakolmiolaskentojen 17-vuotisen historian aikana. Sama suuntaus on nähtävissä koko lajin esiintymisalueella, mutta maan lounaiskulmassa (Uusimaa, Varsinais-Suomi, Häme, Satakunta) kasvu on ollut selvintä.

Metsäkauris

Kuva 18. Metsäkauriin jälki-indeksi (jälkiä/10 km/vrk) 50 x 50 km:n ruuduissa talvella 2005. Pikkukartoissa on esitetty merkittävät muutokset edellistalvesta.

Metsäkauriin jälkiä havaittiin laskennassa noin neljännes vähemmän kuin edellisenä talvena ja jälkitiheydet alenivat erityisesti pohjoisempana. Metsäkauris on herkkä laskenta-aikaisten olosuhteiden (mm. lumen paksuus) vaihtelulle, ja lyhytaikaisten kannanmuutosten tulkinnassa on oltava varovainen. Nyt todetusta notkahduksesta huolimatta metsäkaurisjälkien määrä on kasvanut huomattavasti kolmiolaskentojen 17-vuotisen historian aikana. Runsastuminen on ollut voimakkainta Lounais-Suomessa, kuten valkohäntäpeurallakin, mutta kasvun alue ulottuu kauriilla Pohjanmaalle, Keski-Suomeen ja Kymeen asti.